

Inhoud

Inleiding – 9

Deel 1 Algemene aspecten

Hoofdstuk 1 Epidemiologie van colorectale tumoren – 13
V.E.P.P. Lemmens, J.W.W. Coebergh

Hoofdstuk 2 Risicofactoren – 21
E. Kampman

Hoofdstuk 3 Screening – 27
A.H.C. van Roon, M.E. van Leerdam, E.J. Kuipers

Hoofdstuk 4 De pathogenese van dikkedarmkanker – 37
L. Vermeulen, J.P. Medema

Deel 2 Diagnostiek en stadiëring

Hoofdstuk 5 Endoscopie – 49
F.P. Vleggaar, P.D. Siersema

Hoofdstuk 6 Beeldvormende technieken – 57
M. Maas, J. Stoker, G.L. Beets, R.G.H. Beets-Tan

Hoofdstuk 7 Pathologie – 73
G.A. Meijer, I.D. Nagtegaal

Hoofdstuk 8 Stadiëring en evaluatie van behandeling – 83
I.D. Nagtegaal, J.H.W. de Wilt

Deel 3 Behandeling

Hoofdstuk 9 De chirurgische anatomie van het colon en rectum – 95
J.C. Slieker, G.J. Kleinrensink, J.F. Lange

Hoofdstuk 10 Chirurgische afwegingen: open versus laparoscopische colorectale chirurgie – 105
W.J.H.J. Meijerink, M.H.G.M. van der Pas, H.J. Bonjer

Hoofdstuk 11 Locoregionale en adjuvante behandeling van het coloncarcinoom – 111

11.1 Chirurgie – 113
C.B.M. van den Broek, C.J.H. van de Velde

11.2 Radiotherapie – 121
C.A.M. Marijnen

11.3 Adjuvante systeemtherapie – 125
C.J.A. Punt

Hoofdstuk 12 Locoregionale en (neo)adjuvante behandeling van het rectumcarcinoom – 131

12.1 Chirurgie bij rectumcarcinoom – 133

C.B.M. van den Broek, C.J.H. van de Velde

12.2 Transanale endoscopische microchirurgie voor rectumtumoren – 139

E.J.R. de Graaf, P.G. Doornebosch

12.3 Extralevatore abdominoperineale rectumresectie – 147

H.J.T. Rutten

12.4 Anorectale en urogenitale disfunctie na behandeling voor rectumcarcinoom – 155

M.M. Lange, C.J.H. van de Velde

12.5 Radiotherapie – 163

C.A.M. Marijnen

12.6 Adjuvante systeemtherapie – 173

C.J.A. Punt

Hoofdstuk 13 Follow-up – 175

I. Grossmann, T. Wiggers

Hoofdstuk 14 Metastasen op afstand – 183

14.1 Lever-, long- en peritoneale metastasen – 185

T.J.M. Ruers, V. Verwaal, H.M. Klomp

14.2 Systemische therapie – 195

C.J.A. Punt

14.3 Chemotherapie – 197

M. Koopman

14.4 Targeted therapie – 207

C.J.A. Punt

14.5 Adjuvante systeemtherapie na radicale metastasectomie – 215

C.J.A. Punt

Deel 4 Specieële onderwerpen

Hoofdstuk 15 Ouderen – 219

E. Bastiaannet, H.J.T. Rutten, J.N.H. Timmer-Bonte

Hoofdstuk 16 Erfelijke darmkanker – 229

N. Hoogerbrugge, M.J.L. Ligtenberg

Hoofdstuk 17 Inflammatory bowel disease en darmkanker – 239

B. Oldenburg

Hoofdstuk 18 Kwaliteit van (oncologische) zorg in Nederland – 249

N.E. Kolfshoten, G.A. Gooiker, M.W.J.M. Wouters, R.A.E.M. Tollenaar, E.H. Eddes

Hoofdstuk 19 Klinisch wetenschappelijk onderzoek – 259

C.J.A. Punt

Deel 5 Nieuwe ontwikkelingen

Hoofdstuk 20 Circulerende tumorcellen – 269

B. Mostert, S. Sleijfer

Hoofdstuk 21 Image-guided surgery – 277

B.E. Schaafsma, J.R. van der Vorst, A.L. Vahrmeijer, C.J.H. van de Velde

Hoofdstuk 22 Genomics en proteomics – 285

W.E. Mesker, R.A.E.M. Tollenaar

Hoofdstuk 23 Micrometastasen en schildwachtklieprocedure – 295

B. Koebrugge, D.J. Lips, K. Bosscha, G.J. Liefers

Hoofdstuk 24 Immunotherapie – 301

S.H. van der Burg

Personalia – 307

Register – 309

Inleiding

Het colorectaal carcinoom is een van de meest frequent voorkomende maligniteiten in de westerse wereld, en vormt daardoor een relevant onderdeel van de gezondheidszorg. In de laatste decennia hebben vrijwel alle vakgebieden die met dit tumortype te maken hebben, grote ontwikkelingen doorgemaakt die hebben bijgedragen tot nieuwe inzichten in de ontstaanswijze en erfelijk gedrag, verbetering van vroegdetectie en diagnostiek, en meer effectieve behandelingen vanuit de heelkunde, radiotherapie en medische oncologie. In dit boek wordt geprobeerd om op een toegankelijke manier een overzicht te geven van de huidige stand van zaken en nieuwe ontwikkelingen in de diagnostiek en behandeling van het colorectaal carcinoom. In plaats van een uitputtend en compleet overzicht te geven, is er bewust voor gekozen om de huidige inzichten en de meest relevante ontwikkelingen op overzichtelijke en bondige wijze te vermelden. Hierdoor is dit handboek geschikt voor zowel huisartsen en specialisten als voor artsen in opleiding in de disciplines die zich met deze ziekte bezighouden en voor andere zorgverleners die werkzaam zijn in de keten van de zorg rondom de patiënt met het colorectaal carcinoom.

Kees Punt
Corrie Marijnen
Iris Nagtegaal
Cornelis van de Velde